

План дій щодо розвитку громадянської науки

Звіт

у рамках проєкту «Збереження природної спадщини для Life в Україні»,
акронім ConNaturLIFE Ukraine, (101148569 — LIFE23-PRE-CZ-ConNaturLIFE Україна)

Автори:	Олексій Василюк Наталія Матушкіна
Назва активності:	Т.4.4 Розширення відкритої бази даних про біорізноманіття через залучення громадян до науки як прозорий інструмент для прийняття рішень
Назва Робочого пакету:	WP4. Просування мережі Natura 2000 в Україні: від знань до застосування
Назва етапу:	25. Розроблено план дій з розвитку громадянської науки
Дата:	31/12/2024

Підготовлено в рамках проєкту Збереження Природної Спадщини для LIFE в Україні (LIFE23-PRE-CZ-ConNaturLIFE Ukraine), що співфінансується Європейською Унією та Міністерством довкілля Чеської Республіки. Співфінансується Європейським Союзом.

Висловлені погляди та думки є виключно позицією автора і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або CINEA (Виконавче агентство з питань клімату, інфраструктури та довкілля – орган, що надає гранти в межах програми LIFE). Ані Європейський Союз, ані орган, що надає грант, не можуть нести за них відповідальність.

Ціль: Створити в Україні інтегровану систему громадянської науки для збору, підвищення якості та офіційного використання відкритих даних громадянської науки про біорізноманіття під час прийняття рішень; збільшити активність громадян України у використанні інструментів громадянської науки (iNaturalist, e-Bird, @plantNet, Merlin тощо).

Мета: Забезпечити комплексний та доступний процес збору, аналізу й інтеграції даних про біорізноманіття України, що дозволить виявляти актуальні загрози, своєчасно реагувати на них та ефективно зберігати цінні природні території, види тварин і рослин.

Що мається на увазі під “громадянською наукою” (ГН):

Оксфордський словник описує це як "**Громадянська наука** – наукова діяльність, яку здійснюють представники широкої громадськості, часто у співпраці з професійними вченими та науковими установами або під їхнім керівництвом".

Використані скорочення:

ЦОВВ - в даному випадку - Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, або інший центральний орган виконавчої влади, що відповідатиме за питання збереження біорізноманіття після адміністративної реформи

НАНУ - Національна Академія Наук України

МОН - Міністерство освіти та науки України

ДАЛР - Державне агентство лісових ресурсів України

ДАМР - Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм

ГН - громадянська наука

Проблеми, що можуть перешкоджати реалізації мети Плану:

На даний час громадянська наука не має інституалізації в Україні, у тому числі не фігурує у законодавстві. Питання використання її надбань у прийнятті рішень на державному рівні не врегульоване і може мати перешкоди.

Недостатня популярність громадянської науки серед фахівців заважає у достатній мірі залучати їх до верифікації даних, а також популяризації громадянської науки і власне збору біологічних даних її методами.

Відсутність будь-яких сучасних баз даних біорізноманіття в Україні, що мали б легальний статус і фінансувались державною. Існуючі, або номінально передбачені законодавством бази потребують або значної модернізації або взагалі створення.

1. Створення нормативної бази для громадянської науки в Україні

- **Внести зміни до законодавства:** Розробити зміни, які дозволять використовувати дані громадянської науки (верифіковані відкриті бази) як допоміжні джерела для прийняття природоохоронних рішень та визначити

коло питань в яких застосовуються такі дані (плани управління та розвитку, зонування установ ПЗФ, моніторинг Смарагдової мережі, ОВД, СЕО тощо). Крім того, такі інструменти можуть дозволити опосередковано фіксувати не лише місцезнаходження видів рослин чи тварин (їх слідів, решток, гнізд тощо), а й порушень природоохоронного законодавства (наприклад - задокументовані інструментами ГН загиблі тварини, знищені рослини та ін.)

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - 6 місяців.

- **Офіційно інтегрувати громадянську науку** до державних програм, процедур та процесів прийняття рішень на державному рівні (в тому числі ОВД та СЕО), а також програм моніторингу видів, що потребують звітності в ЄС, ведення кадастрів тощо.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, НАНУ, ДАЛР, ДАМР, строк виконання - 6 місяців після внесення змін до законодавства.

2. Розвиток інфраструктури для збору і зберігання даних

- Створити національну платформу для накопичення та зберігання перевірених даних про біорізноманіття, в тому числі перенесення даних валідних відкритих баз, яка була б доступною для наукових інституцій, організацій і державних структур (*дані, які проходять певний відбір і перевірку та визнаються такою платформою як валідні, можуть надалі бути прийняті державними органами*). Така база національна платформа стане "базою довіри" для державних установ («чиста» базу даних, де спостереження, які пройшли валідацію, мають особливий статус і можуть бути використані в офіційних звітах і рішеннях), але не першоджерелом даних.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Затвердити перелік валідних джерел, які можна офіційно використовувати для цих цілей.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Запровадити сертифікацію для працівників ЦОВВ, що відповідальні за відбір та валідацію даних для "бази довіри".

Відповідальний - профільний ЦОВВ, НАНУ, МОН строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Забезпечити інтеграцію кадастрів тваринного і рослинного світу, моніторингу біорізноманіття з міжнародними платформами, як-от GBIF, щоб забезпечити обмін даними і співпрацю з іншими країнами. Зокрема **офіційно приєднати Україну до GBIF**, що дозволить використовувати GBIF як інструмент верифікації даних ГН та вторинне джерело наукових даних про

біорізноманіття, уникаючи більш працемістких процедур збору даних з першоджерел.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - 6 місяців після внесення змін до законодавства.

3. Залучення та навчання учасників

- Включити громадянську науку у загальні процеси популяризації науки (дні відкритих дверей, дні науки тощо), з визначенням відповідальних осіб в штаті задіяних наукових установ.

Відповідальний - НАНУ, МОН, строк виконання - постійно.

- Розробити тренінги та навчальні матеріали для добровольців щодо збору даних, використання цифрових інструментів (зокрема мобільних додатків) і методів ідентифікації видів. В тому числі такі тренінги мають бути підготовлені у вигляді сучасних онлайн-уроків як повноформатного вигляду (вебінари), так і у зручних сучасних форматах для соціальних мереж.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, НАНУ, МОН, строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Залучати екологічні громадські організації в регіонах до розвитку громадянської науки (шляхом організації заходів, конкурсів, тренінгів, змагань, квестів тощо), що дозволить враховувати особливості локального біорізноманіття і спростить обмін даними з місцевими громадами.

Відповідальний - профільний ЦОВВ у співпраці з МОН, НАНУ та проектами підтримки. строк виконання - постійно.

- Запровадити технології громадянської науки у навчальні програми, студентські практики біологічного та географічного профілів, а також практичні / лабораторні / екскурсійні заняття в школах.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, МОН. Строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Впровадити програми підвищення кваліфікації щодо використання інструментів громадянської науки у викладанні і дослідженні для викладачів біології/екології вищих навчальних закладів.

Відповідальний – МОН, профільний ЦОВВ. Строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Забезпечити співпрацю на постійній основі відповідального ЦОВВ з академічними інститутами щодо спільної участі у проєктах підтримки громадянської науки.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, НАНУ. Строк виконання - постійно.

- Ввести елементи громадянської науки у робочі програми дисциплін (педагогіка, польова практика) та пропагувати ГН як прогресивний сучасний елемент освіти.

Відповідальний – МОН, профільний ЦОВВ. Строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

4. Валідація і легітимізація даних

- Впровадити заходи стимулювання / зацікавлення професійних біологів або інших фахівців для перевірки ідентифікації видів та інших параметрів (в рамках національних проєктів).

Відповідальний - профільний ЦОВВ, НАНУ, МОН, строк виконання - постійно.

- Підвищити статус даних, зокрема визнати в Україні публікації на GBIF офіційними публікаціями (зокрема в категорії “Міжнародні публікації поза наукометричними базами”).

Відповідальний - НАНУ, МОН, строк виконання - постійно.

5. Фінансування проєктів

- Передбачити можливість фінансування з держбюджету проєктів громадянської науки, що забезпечить сталість і підтримку на всіх етапах, від навчання до валідації даних.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - 1 рік після внесення змін до законодавства.

- Залучати гранти від міжнародних фондів і організацій, що підтримують громадянську науку, таких як поректи ЄС, GEF, тощо (в тому числі власні кошти GBIF та організацій, що управляють інструментами ГН). В усіх випадках, відповідальний ЦОВВ фігурує партнером проєктів і вимагає відкритого оприлюднення зібраних даних, результати проєктів передаються до ЦОВВ та позиціонуються як створені з його участю.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, НАНУ, МОН, строк виконання - постійно.

- Створити грантові програми (в рамках проєктів підтримки, Національний фонд досліджень тощо) для громадських організацій та установ ПЗФ, що готові брати участь у громадянській науці, що підвищить інтерес до таких проєктів.

Відповідальний - профільний ЦОВВ у співпраці з проєктами підтримки, строк виконання - постійно.

6. Інформаційна кампанія та популяризація

- Залучати ЗМІ та соціальні мережі для популяризації громадянської науки і просування додатків, таких як iNaturalist, які можуть використовувати громадяни для збору даних (відеоролики, пояснення наскільки корисними такі додатки є для батьків допитливих дітей, для вчителя, вихователів, туристів, краєзнавців тощо).

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - постійно.

- Організувати національні конкурси та нагородження волонтерів за їхній внесок у науку та охорону природи для підвищення мотивації (а також бібліоти та інші заходи).

Відповідальний - профільний ЦОВВ, МОН, НАНУ, строк виконання - постійно.

- Ініціювати іміджеві заходи бізнесу (ІТ сектор, банки, інші бізнес-сектори)), заінтересованість бізнесу в рамках заходів тимблдингу, соціальної відповідальності.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - постійно.

- Стимулювати адміністративний апарат громад (ОТГ) ініціювати роботу волонтерів і збір даних через ГН для забезпечення потрібною інформацією керівництва громади; аналогічно з лісовими і рибними господарствами, установами ПЗФ і дендропарки та ботанічними садами а також інші природні території та штучно створені території, що мають власні адміністрації.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - постійно.

- Публікувати звіти про результати громадянської науки, її роль в охороні біорізноманіття та використання даних у державних рішеннях.

Відповідальний - профільний ЦОВВ, строк виконання - щорічно.